

# Narcisoidnost u partnerskim odnosima

Ana-Maria Janjuš

Fakultet hrvatskih studija

Odsjek za psihologiju

ORCID: 0009-0001-8707-6977

## Sažetak

Romantični odnosi ključni su za emocionalno blagostanje, jer pružaju osjećaj povezanosti, ljubavi i sigurnosti te doprinose subjektivnom doživljaju sreće i zadovoljstva životom. Međutim, kada je u jednog od partnera u vezi prisutan patološki narcizam, dolazi do ispoljavanja destruktivnih narcističkih obrazaca ponašanja, što može postati izvor nezadovoljstva i psihičkih teškoća za nenarcisoidnog partnera. Istraživanjem narcističkih obrazaca ponašanja omogućuje se bolje razumijevanje dinamike romantičnog odnosa, kao i utjecaj takvoga ponašanja na partnera. Iako narcisoidni pojedinci često postižu uspjeh u početnim fazama odnosa, privlačeći partnere i ostvarujući kratkotrajne veze, njihova sposobnost održavanja dugoročnih i stabilnih odnosa značajno je smanjena. Narcisoidne osobe često imaju poteškoće u uspostavljanju emocionalne bliskosti i preferiraju partnere koji im omogućuju da istaknu vlastitu vrijednost, što može rezultirati površinskim, instrumentaliziranim vezama. Ovaj pregledni rad analizira postojeću literaturu o patološkom narcizmu u romantičnim vezama, ističući njegov utjecaj na partnere, te nudi uvid u terapijske pristupe koji mogu pomoći žrtvama narcističkog zlostavljanja. Razumijevanje tih utjecaja važno je ne samo za pružanje podrške žrtvama već i zbog njegove teorijske relevantnosti u kontekstu razvoja intervencija koje mogu poboljšati kvalitetu života pojedinaca u takvim odnosima.

Ključne riječi: narcisoidnost, disfunkcionalni odnosi, romantični odnosi

## Uvod

Romantični odnosi ključan su aspekt emocionalnog života jer kroz njih pojedinci zadovoljavaju temeljne potrebe za povezanosti, ljubavi i sigurnosti. Empirijski nalazi ukazuju na povezanost romantičnih odnosa s osobnim doživljajem sreće i životnim zadovoljstvom (Demir, 2007). Što je pojedinac više zadovoljan romantičnim odnosom sa svojim partnerom, veća je vjerojatnost da će osjećati manje neugodnih emocija, poput tuge i ljutnje (Gala i Kapadia, 2013). Romantični odnosi omogućuju učenje održavanja intimnosti i razvoja pozitivne slike o sebi, što u konačnici doprinosi unaprjeđenju međuljudskih vještina, uključujući komunikaciju, toleranciju i pružanje podrške drugima (Honghao i sur., 2021). Iako mogu biti važan izvor sreće, romantični odnosi mogu postati izazovni, osobito kada su unutar odnosa prisutni destruktivni obrasci ponašanja.

Ovaj pregledni rad usmjeren je na analizu destruktivnih obrazaca ponašanja koji se pojavljuju u osoba koje iskazuju patološki narcizam. Narcisoidnost, koja se može konceptualizirati i kao crta ličnosti i kao poremećaj ličnosti, karakterizirana je antagonizmom prema drugima, zaokupljenošću sobom i nedostatkom empatije (Lamkin i sur., 2017), kao i potrebom za moći (Vrabel i sur., 2019). Narcisoidna potreba za osjećajem jedinstvenosti u kombinaciji s ignoriranjem drugih rezultira time da osobe s višim razinama narcisoidnosti mogu biti vrlo zainteresirane za moć, što se može odraziti na dinamiku moći u romantičnim vezama. Ta je ideja u skladu s prethodnim istraživanjima koja pokazuju da osobe s višim razinama narcisoidnosti izvještavaju o pojačanoj potrebi za moći (Carroll, 1987, prema Vrabel i sur., 2019) i često maštaju o posjedovanju moći (Campbell i Foster, 2007). Pored toga, narcisoidne osobe sklone su ljubomori. Kada se pažnja njihova partnera pomakne od njih ili kada doživljavaju prijetnju svojem osjećaju superiornosti, mogu osjetiti emocionalnu ljubomoru (Furtado i sur., 2024), što potencijalno otežava stabilnost i povjerenje u romantičnoj vezi. Narcisoidni partneri često se bolje snalaze u kratkoročnim i usputnim odnosima, nego u dugoročnim, jer ih karakterizira nedostatak predanosti i empatije prema partnerima, manja razina zadovoljstva u vezama te veća sklonost nevjeri (Foster i Brunell, 2018). Primjerice, narcisoidne osobe uživaju u zavođenju i osvajanju te su skloni traženju senzacija (Brunell i Campbell, 2011), što će rezultirati većom uspješnošću u kratkoročnim odnosima.

Narcisoidnost je pojam koji se često upotrebljava u svakodnevnom govoru kako bi se opisala egocentrična osoba ili osoba s naglašenom potrebom za pažnjom i poštovanjem od drugih. Važno je razdvojiti narcisoidnost kao crtu ličnosti od narcisoidnog poremećaja ličnosti. Lebow

(2022) narcisoidnost opisuje kao crtu ličnosti koja postoji na kontinuumu. Na jednom kraju kontinuumu nalazi se zdrava narcisoidnost, odnosno pozitivan osjećaj o sebi, koji je često povezan s težnjom za općim dobrom. Na suprotnom kraju kontinuumu jest patološka narcisoidnost koja može negativno utjecati na način na koji osoba doživljava sebe i svijet oko sebe. Takva patološka narcisoidnost može uzrokovati disfunkcije u međuljudskim odnosima i izazvati emocionalni stres partneru te, kada postane trajno prisutna, dovesti do dijagnoze narcisoidnog poremećaja ličnosti. U kontekstu partnerskih odnosa narcisoidni partner može imati poteškoća u uspostavljanju istinske emocionalne povezanosti, jer često prioritizira vlastite potrebe i želje, dok zanemaruje potrebe partnera. To može dovesti do potencijalnih nesuglasica, nesigurnosti i frustracija koje ometaju zdravu dinamiku veze.

Cilj ovoga preglednog rada jest prikazati i analizirati dosadašnja istraživanja koja se bave ulogom patološkog narcizma u kontekstu romantičnih odnosa. Također, nužno je prikazati razliku u ponašanju narcisoidnih osoba u kratkoročnim i dugoročnim odnosima te utjecaj takvog ponašanja na nenarcisoidne partnere. Naposljetku, predstaviti će se terapijski pravci koji bi mogli pomoći u poboljšanju romantičnog odnosa, ali i oni koji bi pomogli žrtvama narcisoidnog ponašanja.

## Narcisoidnost ili narcisoidni poremećaj ličnosti?

Narcizam kao konstrukt često se istražuje u okviru kliničke psihologije i psihologije ličnosti. Prema definiciji Američke psihološke udruge (2013) ličnost je trajna konfiguracija karakteristika i ponašanja koja čini jedinstvenu prilagodbu životu, uključujući crte ličnosti, interese, vrijednosti, sposobnosti i emocionalne obrasce. Kada osoba ima poremećaj ličnosti, može se zaključiti da se njihove osobine znatno ekstremnije izražavaju te su više disfunkcionalne nego u većine drugih ljudi u njihovoj kulturi, što dovodi do mogućih problema prilagodbe i potencijalne psihološke boli za njih same ili za druge (Comer, 2010). DSM-V identificira 10 poremećaja ličnosti koji su kategorizirani u tri klastera (APA, 2013). Uz antisocijalni, granični i histrionski poremećaj ličnosti, narcisoidni poremećaj ličnosti pripada drugom klasteru, koji karakteriziraju dramatična ponašanja (APA, 2013). Osobe s

narcisoidnim poremećajem ličnosti odlikuju se grandioznim ponašanjem, potrebom za divljenjem i pažnjom, smanjenim doživljajem empatije prema drugima te samouvjerenošću u vezi sa svojim uspjehom, moći i ljepotom (Comer, 2010). Među njihovim karakteristikama također se nalaze manipulativnost, dominacija, pravo na ostvarenje svojih želja, arogancija i sebičnost (Holtzman i Strube, 2010). Što se tiče prevalencije, 6,2 % odraslih osoba pokazuje znakove narcisoidnog poremećaja ličnosti, pri čemu je do 75% tih osoba muškog spola (APA, 2013). Metaanaliza Grijalva i suradnika (2015) usredotočena je na spolne razlike u narcizmu uzimajući u obzir 355 neovisnih uzoraka i 470 846 sudionika. Rezultati su pokazali da muškarci postižu četvrtinu standardne devijacije više od žena ( $d = 0,26$ ). Korišten instrument bio je upitnik *Narcissistic Personality Inventory* (Raskin i Terry, 1988) te su se spolne razlike analizirale na razini faceta. Utvrđeno je da je najveća rodna razlika prisutna u faceti eksploatacije i osjećaja posebnosti (engl. *Exploitative/Entitlement*). Taj rezultat sugerira da su, u usporedbi sa ženama, muškarci skloniji iskorištavati druge i vjerovati da su posebni te stoga imaju pravo na privilegije. Druga po veličini rodna razlika zabilježena je u faceti vodstva i asertivnosti (engl. *Leadership/Authority*). Drugim riječima, u usporedbi sa ženama muškarci pokazuju veću asertivnost, motivaciju za vođenjem te želju za moći i autoritetom nad drugima. U konačnici, gotovo zanemariva rodna razlika pronađena je u faceti grandioznosti i ekshibicionizma (engl. *Grandiose/Exhibitionism*). U tome istraživanju spolne razlike objašnjene su teorijom socijalnih uloga (Eagly i Wood, 2012).

Teorija naglašava ulogu društvenih očekivanja i rodni stereotipa u oblikovanju ponašanja. Prema toj perspektivi muškarci i žene usvajaju različite osobine kroz društveno uvjetovane uloge. Primjerice, muškarci se češće potiču na inicijativno ponašanje (npr. dominaciju, kompetitivnost, asertivnost), dok se od žena očekuje usmjerenost na druge u kontekstu brige i topline (npr. brižnost, emocionalnost, nesebičnost). Nadalje, osobe koje odstupaju od tih rodni očekivanja često bivaju društveno sankcionirane što je poznato kao fenomen pod nazivom reakcija otpora (engl. *Backlash*; Rudman, 1998). Primjerice, žene koje pokazuju dominantno ili narcisoidno ponašanje mogu biti negativnije doživljene u odnosu na muškarce koji se ponašaju isto tako. Time teorija socijalnih uloga pruža objašnjenje zašto muškarci u prosjeku pokazuju više narcisoidnih osobina od žena, s obzirom na to da su takve osobine društveno prihvatljivije, pa čak i poželjnije u muškaraca nego u žena.

Prema Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje (DSM-5) narcisoidni poremećaj ličnosti obilježen je trajnim obrascem grandioznosti, potrebom za divljenjem i nedostatkom empatije, koji započinje u ranoj odrasloj dobi i prisutan je u različitim kontekstima (APA, 2013). Narcizam se u kliničkom smislu može očitovati u nizu obilježja, kao što su grandiozno samopoimanje, potreba za divljenjem, nedostatak empatije i sklonost iskorištavanju drugih. Osobe s izraženim narcističkim tendencijama često se vide kao posebne i superiorne, imaju nerealna očekivanja od drugih te su usmjerene na fantazije o moći, uspjehu ili savršenoj ljubavi. Takvi obrasci ponašanja mogu se očitovati u svakodnevnim odnosima, neovisno o dijagnostičkom statusu, te su važan čimbenik u razumijevanju interpersonalne dinamike, osobito u kontekstu romantičnih veza.

Narcisoidni poremećaj ličnosti obuhvaća dvije dimenzije narcizma, a to su grandiozni i ranjivi narcizam. Ranjivi narcizam karakteriziraju introverzija, neugodne emocije, međuljudska hladnoća, neprijateljstvo, potreba za priznanjem, pravo na privilegije i egocentričnost. Grandiozni narcizam karakteriziraju dominacija, samouvjerenost, sklonost prema neobazrivosti, izlaganju i agresivnosti (Miller i sur., 2012). Obje dimenzije narcizma mogu dovesti do disfunkcija unutar romantičnog odnosa. Na temelju prethodno iznijetih podataka može se pretpostaviti da se problemi u odnosu ranjivih narcisa očituju u manjku empatije, sebičnosti i zanemarivanju partnera zbog postavljanja vlastitih potreba na prvo mjesto, dok u grandioznih narcisa problemi mogu biti u vidu nepovjerenja, brzog gubitka interesa za romantični odnos i traženja avantura (Miller i sur., 2012). Kada je riječ o prevalenciji tipova narcizma, u istraživanju Casale i sur. (2016) utvrđeno je da je prevalencija grandioznog narcizma iznosila 14,66 %, dok je ranjivi narcizam bio prisutan u 12,41 % sudionika. Također, muškarci su češće pokazivali grandiozni oblik (68,75 % grandioznih narcisa), dok su žene bile sklonije ranjivom obliku narcizma (64,18 % ranjivih narcisa; Casale i sur., 2016).

Jedan od pristupa razumijevanju narcizma jest njegovo tumačenje kao sposobnosti pojedinca da različitim mehanizmima samoregulacije očuva stabilnu i pozitivnu sliku o sebi (Pincus i sur., 2009). Većina teoretičara razlikuje zdravi i patološki narcizam, koji odražavaju adaptivnu i neadaptivnu organizaciju ličnosti (Kernberg, 1998). Zdravi narcizam kao aspekt normalnog samopoštovanja obuhvaća samopouzdanje, asertivnost, samoodržanje i pozitivno osjećanje koje proizlazi iz zadovoljstva svojim tijelom (Begić, 2014). Nasuprot tome, patološki

narcizam karakterizira povećana osjetljivost na kritiku, disregulacija emocija, osobito srama, zavisti i bijesa, te instrumentalizacija međuljudskih odnosa radi očuvanja ili povećanja samopoštovanja (Ronningstam, 2005). Pincus (2009) u svome radu ističe da se normalni i patološki narcizam mogu smatrati potencijalno odvojenim dimenzijama ličnosti, pri čemu se prvi češće istražuje u okviru socijalne psihologije, dok se drugi uglavnom proučava u kliničkim istraživanjima i dijagnostičkoj praksi. Razlika između dijagnosticiranja narcisoidnog poremećaja ličnosti i korištenja testova samoprocjene u istraživačke svrhe proizlazi iz činjenice da sudionici obično nisu prošli kompletnu dijagnostičku procjenu koja je nužna za postavljanje službene dijagnoze u kliničkom kontekstu (Knott, 2023). Umjesto toga za istraživačke svrhe koriste se rezultati na testovima poput Inventara patološke narcisoidnosti (*Pathological Narcissism Inventory*; Pincus i sur., 2009) ili Inventara narcističke ličnosti (*Narcissistic Personality Inventory*, NPI; Raskin i Terry, 1988). U znanstvenim radovima pojam se narcisoidnosti uglavnom koristi za opisivanje patološke narcisoidnosti. Svi pojedinci imaju narcističke potrebe i motive, međutim, pojedinci s patološkim narcizmom pokazuju neadaptivne strategije za suočavanje s razočaranjima i burne reakcije u kontekstu prijetnji pozitivnoj slici o sebi (Ronningstam, 2005). S obzirom na to da se većina istraživanja temelji na uzorcima nedijagnosticiranih pojedinaca, važno je imati na umu karakteristike populacije na kojoj su rezultati dobiveni. Stoga bi bilo korisno usporediti nalaze dobivene na kliničkim i nekliničkim uzorcima, kako bi se stekao precizniji uvid u specifičnosti i razlike u izražavanju narcističkih obilježja.

## Povijesni pregled narcizma

Pojam narcizam spominje se od prvoga stoljeća te ga prvi put opisuje rimski pjesnik Ovidije u priči o Narcisu i Eho. U Ovidijevu mitu Narcis je zgodan mladić koji odbija ljubav mnogih potencijalnih partnerica, uključujući nimfu Eho, koja je zbog prokletstva bila prisiljena ponavljati samo zvukove koje su drugi stvarali (Konrath, 2007). Nakon što Narcis odbije Eho, bogovi ga kažnjavaju time što ga prisiljavaju da se zaljubi u svoj vlastiti odraz u vodi. Shvativši da objekt njegove ljubavi ne može uzvratiti osjećaje, on se slama i umire (Grenyer, 2013).

Početkom 20. stoljeća Ernest Jones prvi je interpretirao narcizam kao karakternu osobinu nazvavši ju „Božji kompleks“. Osobe s tim kompleksom opisao je kao distancirane, nedostupne, samouvjerene, autoerotične i egzibicionističke, s fantazijama o svemoći (Konrath, 2007). Također je primijetio da te osobe imaju snažnu potrebu za jedinstvenošću i pohvalama od drugih. Taj opis izuzetno se podudara s današnjim shvaćanjem narcisoidnog poremećaja ličnosti. Otprilike u isto vrijeme Sigmund Freud objavljuje djelo „O narcizmu: Uvod“, u kojem opisuje narcizam iz razvojne perspektive. Freud je smatrao da je narcizam normalna faza zrelosti u zdravom razvoju djece (Konrath, 2007). Prije nego što djeca mogu usmjeriti svoju energiju libida na druge ljude, ona prolaze fazu primarnog narcizma u kojoj su egocentrična i ne mogu zauzeti perspektivu drugih. Libido je pojam koji se koristi u psihoanalitičkoj teoriji za opisivanje energije koja proizlazi iz instinkta za preživljavanje i seksualnih instinkata. Prema Freudu libido je pokretačka snaga svih ponašanja (Thornton, n.d.). Zdrav razvoj podrazumijeva odbacivanje narcističkih tendencija i usmjeravanje energije libida na drugu osobu, a ne na sebe (Tyler, 2007). Freud je vjerovao u ekonomski model ljubavi, prema kojem svaka osoba ima ograničenu energiju libida koju može investirati samo na jednom mjestu u isto vrijeme. Kada ljudi prelaze iz primarnog narcizma u fazu ljubavi prema drugoj osobi, njihovo samopouzdanje često opada. Zdravi odnosi temelje se na uzajamnosti, gdje obje osobe ulažu svoju energiju libida u odnos, a da ni jedna od njih ne doživi gubitak. Međutim, kada objekti ljubavi ne mogu ili ne žele uzvratiti ljubav, ljudi mogu regresirati u nezdravu fazu narcizma, poznatu kao sekundarni narcizam, gdje obožavaju i preuveličavaju sebe kao kompenzaciju za tu neuzvraćenu ljubav (Tyler, 2007). Stoga je primarni narcizam faza u kojoj osoba usmjerava svoju emocionalnu energiju prema sebi, prije nego što razvije sposobnost ljubavi prema drugim ljudima. Sekundarni narcizam nastaje kada ta emocionalna povezanost s drugim ljudima nestane i osoba svoju pažnju i ljubav ponovo usmjerava isključivo prema sebi, kao način da se nosi s razočaranjem ili gubitkom.

Iako mitska figura Narcis ima dugu povijest u literaturi i umjetnosti, prije 1970. godine pojam narcizma bio je ograničen na discipline psihologije ličnosti i psihoanalize te nije imao širu primjenu. Narcisoidni poremećaj ličnosti (engl. *Narcissistic personality disorder*, NPD) kao dijagnoza postoji od 1968. godine u Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje Američke psihijatrijske udruge (DSM-II; Schmidt, 2019) te nije odmah doživjela popularnost. Međutim, to se promijenilo kada su u Sjevernoj Americi objavljena dva vrlo utjecajna klinička istraživanja narcisoidnog poremećaja ličnosti: „Analiza Ja: Sistemski pristup

psihoanalitičkom liječenju narcističkih poremećaja ličnosti” Heinza Kohuta (1972) i „Granični uvjeti i patološki narcizam” Otta Kernberga (1975). Prema Kernbergu narcizam nastaje zbog fiksacije u infantilnom stadiju razvoja i hladnog, odbijajućeg roditeljskog odnosa. On smatra narcizam podtipom granične osobnosti, a liječenje se usmjerava na negativne, destruktivne aspekte narcizma (Schmidt, 2019). Razumijevanju koncepta granične strukture osobnosti značajno je pridonio Kernberg, opisujući je kao temelj iz kojeg proizlaze različiti poremećaji osobnosti. Graničnu organizaciju osobnosti definirao je pomoću pet glavnih karakteristika: nestabilnost raspoloženja i neadekvatan emocionalni odgovor na podražaj (uslijed slabosti obrambenih mehanizama), slaba samokontrola i tendencija impulzivnom ponašanju, problemi u uspostavljanju intimnih i dugotrajnih odnosa, difuzija identiteta, koju karakteriziraju kronični osjećaj praznine i tjeskoba, te ograničen kapacitet za uživanje i osjećaj zadovoljstva (Bolić Vadjla, 2022). S druge strane, Kohut (1972) vjeruje da narcizam proizlazi iz fiksacije u ranim fazama razvoja i postojanja idealizirane slike roditelja te vidi narcizam kao zasebnu patologiju, a liječenje se temelji na pozitivnom transformativnom potencijalu terapije (Schmidt, 2019). Transformativni potencijal odnosi se na sposobnost terapije da pomogne osobi da razvije zdravije načine razmišljanja, bolje odnose i stabilniji osjećaj identiteta. Kohutovo i Kernbergovo istraživanje izazvalo je širok akademski i popularni interes za narcizam te je on ubrzo postao najviše raspravljana psihoanalitička tema u Sjevernoj Americi (Schmidt, 2019).

## Temeljni mehanizmi narcizma

Što se tiče uzroka nastanka narcizma, ne može se sa sigurnošću izdvojiti jedan uzrok. Psihodinamski teoretičari smatraju da je uzrok nastanka povezan s hladnim, odbacujućim roditeljima (Comer, 2010). Oni tvrde da neki ljudi s takvim iskustvom cijeli život provode braneći se od osjećaja nezadovoljstva, odbacivanja, nedostojnosti, srama i opreza prema svijetu. To čine ponavljanjem uvjerenja da su zapravo savršeni i poželjni, kao i traženjem obožavanja od drugih. Kao podrška psihodinamskim teorijama istraživanja su pokazala da su djeca koja su zlostavljana ili koja gube roditelje zbog posvojenja, razvoda ili smrti posebno izložena riziku za kasniji razvoj narcisoidnog poremećaja ličnosti (Kernberg, 1989). Obitelj je primarno okruženje koje oblikuje razvoj pojedinca, gdje neadaptivna ponašanja mogu nastati kao posljedica neadekvatnog odnosa

između roditelja i djeteta (Bowlby, 1982). Interakcija roditelja i djeteta dovodi do stvaranja stila privrženosti koji utječe na izgradnju unutarnjeg radnog modela. Unutarnji radni model djeluje kao procesor socijalnih informacija temeljenih na internaliziranim mentalnim reprezentacijama (Bowlby, 1982). Ukratko, iskrivljeni unutarnji radni modeli, nastali kao posljedica nepovoljnih interakcija roditelja i djeteta, mogu potaknuti pesimistično razmišljanje o sebi ili drugima (Sun i sur., 2022). Stoga negativna očekivanja navode osobe s nesigurnom privrženošću na nesvjesno interpretiranje društvenih znakova na pristran način, umanjujući pozitivne signale (npr. utjehu) i preuveličavajući negativne (npr. odbacivanje; Bosmans, 2016).

Osobe s anksioznim ili zaokupljenim stilom privrženosti imaju negativne samopredodžbe, ali pozitivne predodžbe o drugima, što može potaknuti razvoj njihove narcističke grandioznosti i ranjivosti (Medvedow, 2016). Negativna slika o sebi u osoba s anksioznim stilom privrženosti može ih potaknuti da razviju grandiozne fantazije ili ponašanja kao način kompenzacije za osjećaj manje vrijednosti. Istovremeno, njihova ovisnost o tuđem prihvaćanju i strah od odbacivanja može ih učiniti emocionalno osjetljivima i nesigurnima, što je obilježje ranjivog narcizma. Kao što je prethodno objašnjeno, ranjivi narcizam karakteriziraju introverzija, neugodne emocije, međuljudska hladnoća, neprijateljstvo, potreba za priznanjem, pravo na privilegije i egocentričnost, dok je grandiozni narcizam obilježen dominacijom, samouvjerenošću, sklonošću prema neobazrivosti, izlaganju i agresivnosti (Miller i sur., 2012). Za razliku od osoba s anksioznim stilom, izbjegavajuće osobe ne vjeruju u podršku drugih te imaju sklonost pogrešnom tumačenju društvenih znakova te često reagiraju obrambeno (Dykas i Cassidy, 2011). Osobito izbjegavajuće-odbacujuće osobe, koje se oslanjaju isključivo na vlastito odobravanje, naglašavaju zadovoljavanje vlastitih želja, što rezultira prekomjernom samosviješću i težnjom za privilegijama (Bartholomew i Horowitz, 1991, prema Zhang i sur. 2024). Među tim osobama također je izražena snažna samoobrana, koja se podudara s onom u narcisoidnih osoba.

Zhang i suradnici (2024) u svome istraživanju predlažu da bi odnos između nesigurne privrženosti i narcizma mogao proizlaziti iz potrebe osoba s nesigurnom privrženošću da nadoknade osjećaj niže vrijednosti pretjerano pozitivnom slikom o sebi. U situacijama kada očekivana reakcija izostane osobe s nesigurnim stilovima privrženosti mogu doživjeti emocije poput ljutnje, srama i ogorčenosti. Isto tako, mogu pokušati uspostaviti dominaciju ponašanjima poput omalovažavanja drugih. Pa tako osobe s anksioznim stilom privrženosti doživljavaju sebe

kao nedostojne ljubavi, dok važnim osobama pripisuju moć pružanja pažnje i potvrde (Bowlby, 1982). Stoga su sklonije traženju vanjskog odobravanja kako bi nadoknadile nisko samopoštovanje. No kada takva očekivanja nisu ispunjena, one mogu razviti obrambene mehanizme, poput pretjerane usmjerenosti na sebe, što pojačava ranjive narcističke osobine (Reis i sur., 2021). S druge strane, osobe s izbjegavajućim stilom izbjegavaju bliskost i emocionalno ulaganje u odnose jer smatraju da je ljubav drugih nepouzdana (Bowlby, 1982). Njihovo nepovjerenje otežava razvoj privrženosti, potičući ih na korištenje narcističkih strategija kao zaštitnog mehanizma. Nadalje, osobe s odbacujućim stilom privrženosti vjeruju da drugi ne mogu zadovoljiti njihove emocionalne potrebe, ali sebe doživljavaju samodostatnima (Bartholomew i Horowitz, 1991, prema Zhang i sur. 2024). Često omalovažavaju druge, pokazuju egocentričnost i distanciranost, ponekad čak i iskorištavajući ljude, čime se pojačavaju patološke narcističke tendencije (Miller i sur., 2011). Ipak, u tom istraživanju radi se o korelaciji, stoga se ne može govoriti o narcisoidnosti kao posljedici nesigurnog stila privrženosti. Međutim, ono što su istraživanja poput toga našla jest to da osobe s narcističkim tendencijama često pokazuju ponašanja temeljena na nesigurnoj privrženosti. Primjerice, osobe s anksioznim stilom privrženosti traže vanjsko odobrenje kao nadoknadu niskog samopoštovanja (Bowlby, 1982) te zbog toga mogu tražiti atraktivne partnere visokog statusa koji im omogućuju da naglase vlastitu vrijednost (Vrabel i sur., 2019). Suprotno tome, provedeno je i nekoliko bihevioralno-genetičkih istraživanja o podlozi narcisoidnog poremećaja ličnosti. Istraživanje na 686 kanadskih parova blizanaca pokazalo je da je narcisoidni poremećaj ličnosti značajno heritabilan, odnosno da se 44 % individualnih razlika može pripisati djelovanju genskih utjecaja (Livesley i sur., 1998). Drugo istraživanje na 221 norveškom paru blizanaca pokazalo je da genetski utjecaji objašnjavaju 77 % varijance narcisoidnog poremećaja ličnosti (Torgersen i sur., 2000). Drugim riječima, rezultati tih istraživanja upućuju na to da se sklonost narcizmu djelomično nasljeđuje. Ukratko, neki ljudi mogu biti „rođeni” s predispozicijom za razvoj narcističkih osobina.

S druge strane, bihevioralni i socijalno-kognitivni modeli nastanka narcizma objašnjavaju narcizam kao posljedicu određenih interakcija s roditeljima u ranoj dobi. Ti pristupi integrirani su u radu Henschela (2014) te naglašavaju važnost roditeljskih stilova (permisivni, autoritarni i autoritativni; Baumrind, 1991), pretjeranog vrednovanja i socijalnog učenja u razvoju narcističkih crta. Ponašanja poput pretjerane pohvale i uvjetovane naklonosti roditelja istaknuta su kao ključni mehanizmi, osobito za razvoj grandioznog narcizma. Istraživanja pokazuju da se narcizam može

očítovati i mjeriti već u dobi od osam godina. Thomas i Bushman (2009) istraživali su razvojne čimbenike povezane s tom dobi, a oslanjali su se i na nalaze Harter (1999, 2006, prema Henschel, 2014), prema kojima djeca od osme godine razvijaju sposobnost samorefleksije i apstraktnog mišljenja, što omogućuje formiranje samopoštovanja. U toj fazi počinju se javljati razlike među djecom, u koje većina razvija pozitivnu sliku o sebi, dok manjina razvija negativnu. Djeca postaju sve osjetljivija na tuđe mišljenje, podložnija sramu i poniženju te se sve više koriste strategijama za upravljanje dojmovima (Henschel, 2014). Ti razvojni obrasci sugeriraju da bi prvi znakovi narcizma mogli biti vidljivi već oko osme godine, iako razvojni procesi koji vode do njega vjerojatno počinju i ranije (Thomas i Bushman, 2009; Harter, 1999, 2006, prema Henschel, 2014). Psiholozi su nastojali povezati osobine ličnosti i ponašanja djece s načinom na koji su odgajana. Autoritativni stil roditeljstva pokazao se najpovoljnijim za razvoj pozitivnih osobina i uravnotežene ličnosti. Nasuprot tomu, autoritarni i permissivni stilovi češće su povezani s razvojem osobina koje se dovode u vezu s patološkim narcizmom.

Iako ne postoji jedan univerzalan uzrok razvoja narcizma, brojna istraživanja ukazuju na složenu interakciju rane roditeljske dinamike, stila privrženosti, radnih modela i potencijalnih genetskih predispozicija. Negativna iskustva u ranom djetinjstvu, posebice u okviru nesigurne privrženosti i neadekvatnih roditeljskih stilova, mogu potaknuti razvoj i izražavanje narcističkih osobina, bilo kroz ranjive ili grandiozne obrasce. Međutim, iako su identificirani brojni rizični čimbenici, važno je istaknuti da se ne može govoriti o jednosmjernom uzroku, već o složenoj interakciji bioloških, psiholoških i društvenih utjecaja.

Nedavna istraživanja o narcizmu ostvarila su značajan napredak u konceptualizaciji i mjerenju te složene osobine ličnosti. Razvijen je hijerarhijski model narcizma koji obuhvaća dvofaktorsku razinu (grandiozni nasuprot ranjivom) i trofaktorsku razinu (agenska ekstraverzija, antagonizam, narcistički neuroticizam; Miller i sur., 2021). Budući da je dvofaktorski model već obrađen u ovom radu, u nastavku će biti objašnjen trofaktorskog modela, kako bi se dodatno razjasnila složenost konstrukta narcizma. Prvi faktor, antagonizam, prisutan je u obama oblicima i uključuje osobine poput arogancije, bezosjećajnosti, eksploatacije i ciničnosti. Drugi faktor, agenska ekstraverzija, specifičan je za grandiozni narcizam i povezan je s asertivnošću, visokim samopoštovanjem i orijentacijom prema nagradi. Treći faktor, narcistički neuroticizam, središnji je za ranjivi narcizam te se očituje u emocionalnoj nestabilnosti, niskom i ovisnom

samopoštovanju, sramu i drugim samosvjesnim emocijama (Miller i sur., 2021). Takva trodimenzionalna razrada doprinosi preciznijem konceptualnom razgraničavanju dimenzija narcizma te omogućuje precizniju operacionalizaciju konstrukta u empirijskim istraživanjima.

## Narcisoidne osobe u kratkoročnim i dugoročnim romantičnim odnosima

Narcisoidne osobine partnera mogu značajno narušiti stabilnost i kvalitetu romantičnih odnosa. Istraživanja pokazuju da narcisoidni pojedinci postižu veći uspjeh u početnim fazama romantičnih odnosa, osobito u privlačenju potencijalnih partnera te u ostvarivanju kratkotrajnih veza (Wurst i sur., 2016). Narcisoidnost se može prikazati kao skup pozitivnih iluzija pomoću kojih narcisoidne osobe preuveličavaju vlastite intelektualne sposobnosti ili fizički izgled (Holtzman i Strube, 2010). Pretpostavka je da takve iluzije omogućuju narcisoidnim pojedincima stvaranje prividno idealizirane slike o sebi, što povećava njihovu atraktivnost u očima potencijalnih partnera. Isticanje pozitivnih osobnih karakteristika može ubrzati zavođenje i ostavljanje snažna prvog dojma. U znanstvenoj literaturi pojam socioseksualnost često se dovodi u vezu s crtama ličnosti te se odnosi na individualne razlike u stavovima i ponašanju vezanima uz seksualne odnose unutar interpersonalnih veza (Simpson i Gangestad, 1992). Osobe s restriktivnim pristupom socioseksualnosti traže emocionalnu bliskost i predanost partneru prije nego što stupe u seksualni odnos. Nasuprot tome, osobe s nerestriktivnim pristupom spremne su na seksualne odnose i bez takve emotivne povezanosti ili predanosti (Foster i sur., 2006). Istraživanje Reisea i Wrighta (1996) povezuje narcizam i socioseksualnost, pokazujući da su neki poremećaji ličnosti, uključujući narcizam i psihopatiju, povezani s manje restriktivnom socioseksualnošću. Autori ističu da nerestriktivna socioseksualnost prevladava u osoba koje pokazuju osobine poput egocentrizma i nedostatka empatije, a to su osobine koje su često povezane s narcizmom (Giacomo i sur., 2023). Rezultati tih istraživanja podupiru nalaze da su narcisoidne osobe uspješnije u kratkoročnim odnosima.

Istraživanja o narcizmu u kontekstu romantičnih odnosa sugeriraju da narcisoidne osobe iskazuju specifične obrasce ponašanja koji utječu na dinamiku njihovih veza (Campbell i Foster, 2002). Međutim, kada su u pitanju dugoročni, stabilni i posvećeni odnosi, njihova sposobnost održavanja takvih veza znatno je smanjena. Prema Campbellu i Fosteru (2002) narcisoidne osobe

često imaju poteškoće u uspostavljanju emocionalne bliskosti, što može rezultirati smanjenom razinom posvećenosti odnosima i partnerima. Također, osobe s izraženim narcizmom često biraju partnere koji im omogućuju da istaknu vlastitu vrijednost, pri čemu preferiraju uspješne, atraktivne ili partnere višega društvenog statusa. Taj obrazac ponašanja opisan je pojmom „trofejnog partnera” (Vrabel i sur., 2019), pri čemu partner postaje sredstvo za jačanje vlastitog samopouzdanja i društvenog ugleda. Osim toga, narcisoidne osobe uživaju u uzbuđenju i izazovu osvajanja novih partnera, što je povezano s povećanom potrebom za traženjem senzacija i sklonošću avanturama (Brunell i Campbell, 2011).

Nadovezujući se na složenost narcističke dinamike, važno je spomenuti teorije koje upućuju na povezanost narcisoidnosti s mehanizmima obrane od straha od napuštanja (Brunell i Campbell, 2011). Narcisoidni pojedinci mogu kontinuirano tražiti nove romantične partnere kako bi se zaštitili od emocionalne boli koju doživljavaju uslijed odbijanja ili napuštanja, čime se obrazlaže njihova sklonost prema površinskim, manje posvećenim odnosima. Specifična ponašanja, poput nedostatka empatije, smanjene emocionalne uključenosti i nižeg zadovoljstva u vezi (Foster i Brunell, 2018), mogu imati značajno negativne posljedice na emocionalnu dobrobit nenarcisoidnog partnera. Ti nalazi upućuju na to da su emocionalni odnosi narcisoidnih pojedinaca često površinski i instrumentalizirani, pri čemu je veći naglasak na vanjskim karakteristikama partnera nego na emocionalnoj povezanosti, što dodatno otežava uspostavljanje dugotrajnih i stabilnih odnosa.

Istraživanje Dinić i Jovanović (2021) imalo je za cilj razmotriti odnos između narcizma i stilova ljubavi, promatrajući narcizam kao višedimenzionalnu osobinu (grandiozni i ranjivi narcizam). U okviru stilova ljubavi analizirani su *eros*, koji se odnosi na strastvenu i romantičnu ljubav temeljenu na trenutačnoj privlačnosti; *ludus*, karakteriziran nezrelim, manipulativnim pristupom, sklonošću igri i kratkotrajnim vezama; *storge*, koji predstavlja ljubav temeljenu na prijateljstvu i postupnom razvoju emocija, pri čemu seksualna komponenta nije značajna; *pragma*, logična i praktična ljubav u kojoj se partner bira na temelju korisnosti i stabilnosti, često prema unaprijed određenim kriterijima poput porijekla ili financijske sigurnosti; *agape*, nesebična, altruistična i požrtvovna ljubav usmjerena na dobrobit partnera; te *mania*, ljubav obilježena opsesivnošću, nesigurnošću i izraženom ljubomorom (Lee, 1973). Kako bi se dublje razumjela priroda tih odnosa, autorice su provele regresijsku analizu koja je pokazala da se manični stil

ljubavi najbolje objašnjava patološkim aspektima narcizma. Također, *mania* se pokazala glavnim stilom ljubavi u osoba s ranjivim tipom narcizma. Autorice pretpostavljaju da je manični stil ljubavi dominantan u ranjivih narcisa zbog prisutne nesigurnosti i posesivnosti prema partneru (Dinić i Jovanović, 2021). S druge strane, stilovi ljubavi *eros*, *pragma* i *agape* povezani su s grandioznim narcizmom. Povezanost grandioznog narcizma sa stilovima ljubavi koji potiču intimnost može se objasniti strategijama samopredstavljanja, pri čemu se pojedinci s izraženim grandioznim narcizmom predstavljaju kao strastveni i romantični partneri (*eros*) ili kao požrtvovni i predani partneri (*agape*). Taj nalaz može se povezati s činjenicom da narcisoidne osobe stvaraju idealiziranu sliku o sebi te ostavljaju snažan i pozitivan prvi dojam (Holtzman i Strube, 2010). Dodatno, povezanost grandioznog narcizma s *pragmom* upućuje na to da grandiozni narcisi pažljivo biraju partnere, temeljeći svoj izbor na percepciji koristi od odnosa i preferirajući one partnere koji će podržavati njihov uzvišen pogled na sebe. Također, u istraživanju Rohmann i suradnika (2012) stilovi ljubavi *eros*, *ludus* i *pragma* pozitivno su korelirali s mjerom grandioznog narcizma, dok su *eros*, *ludus*, *pragma*, *mania* i *agape* bili pozitivno povezani s mjerom ranjivog narcizma. Ranjivi narcizam pokazao se kao snažniji prediktor stilova ljubavi od grandioznog narcizma (Rohmann i sur., 2012).

Narcizam je povezan s disfunkcionalnim obrascima ponašanja u interpersonalnim odnosima, uključujući izazivanje psihičke nelagode i patnje u nenarcisoidnih partnera (Miller i sur., 2007). Glavni čimbenik koji dovodi do emocionalne povrede partnera jest nedostatak ili potpuni izostanak empatije u narcisoidnog partnera (Giacomo i sur., 2023). Kognitivna empatija odnosi se na sposobnost prepoznavanja i razumijevanja emocija drugih ljudi (Thoma i sur., 2013) te podrazumijeva razlikovanje između vlastitih i tuđih afektivnih stanja, dok je afektivna empatija povezana s emocionalnim suosjećanjem (Gojković i sur., 2022). Ritter i sur. (2010) pokazali su da osobe s narcisoidnim poremećajem ličnosti imaju problema s afektivnom, ali ne i kognitivnom empatijom, vjerojatno zbog toga što prepoznavanje emocija drugih može biti korisno za postizanje osobnih ciljeva, poput manipulacije ili ostvarivanja vlastitih interesa. Manjak empatije u narcisoidnih osoba temelji se na ignoriranju emocionalnih stanja drugih, ali može biti i posljedica usmjerenosti na vlastite potrebe ili pojačane samosvijesti, što može dovesti do emocionalne preopterećenosti i nemogućnosti zauzimanja perspektive drugih (Szabó i Bereczkei, 2017). Narcisi, s jedne strane, pokazuju iznimnu sposobnost iniciranja romantičnih odnosa jer djeluju kao izrazito poželjni i privlačni, predstavljajući se kao idealni partneri. S druge strane, njihovi odnosi

često postaju disfunkcionalni i turbulentni te su kratkotrajni i destruktivni za partnere narcisa. Iako se takvi odnosi u početnim fazama mogu činiti zanimljivima i uzbudljivima, njihova problematičnost postaje vidljiva u negativnim emocionalnim posljedicama za partnera te je praćena smanjenim zadovoljstvom vezom. Brunell i Campbell (2011) u svome su radu razmotrili dva teorijska modela koja objašnjavaju narcizam u kontekstu romantičnih odnosa, a to su model agencije (engl. *Agency Model*) i model kontekstualnog pojačanja (engl. *Contextual Reinforcement Model*).

Model agencije (Campbell i sur., 2006, prema Brunell i Campbell, 2011) predlaže da su romantični odnosi dio šireg sustava samoregulacije u narcisa. Naime, romantični odnosi imaju instrumentalnu ulogu u životu narcisa, sličnu mnogim drugim odnosima i ponašanjima. Prema tome modelu postoji pet temeljnih osobina koje su karakteristične za narcizam, a to su: orijentacija na postignuće umjesto na zajedništvo, grandiozna percepcija sebe, procesi samoregulacije usmjereni na očuvanje i povećanje samopouzdanja, izražen osjećaj prava na privilegije te naglašena sklonost preuzimanju inicijative. Te temeljne karakteristike narcizma povezane su s trima međusobno povezanim dimenzijama: intrapsihičkim strategijama (npr. uvjerenje u vlastitu superiornost), interpersonalnim vještinama (karizma, ekstraverzija, samopouzdanje) i interpersonalnim strategijama (osvajanje „trofejnog” partnera, poput partnera višega društvenog statusa ili javne ličnosti). Jedan primjer koji oslikava međusobnu povezanost dimenzija jest osoba koja ima izrazito visoku razinu samopouzdanja i pozitivnu sliku o sebi, a uz to je ekstrovertna. Zahvaljujući tim karakteristikama takva osoba sposobna je upoznati i impresionirati ljude višega društvenog statusa. Model agencije ističe da druge osobe služe kao pomoć za narcističku samoregulaciju te se u tu svrhu narcisoidne osobe koriste različitim strategijama. Na primjer, koriste se materijalnim stvarima kako bi drugima pokazali svoj status, često se hvale vlastitim uspjesima te nastoje biti u središtu pažnje. Također, narcisoidne osobe često se doživljavaju kao simpatične u kratkom roku, jer su društvene, šarmantne i zabavne, te kao društveno dominantne. Drugi način regulacije jest združivanje s prestižnim pojedincima, poput izlaska s osobama visokoga društvenog statusa, što narcisoidnim osobama dodatno povećava osjećaj vlastite važnosti i samopouzdanja.

Model kontekstualnog pojačanja usmjeren je na specifične aspekte života u kojima narcisoidne osobe ostvaruju maksimalne koristi uz minimalne troškove (Campbell i Campbell,

2009). Prvi element modela odnosi se na iskustvo partnera narcisoidne osobe koje slijedi predvidljiv obrazac ponašanja. Na početku odnosa nenarcisoidni partner ima pozitivno iskustvo, no s vremenom postaje izrazito negativno, pri čemu je negativan ishod znatno izraženiji u nenarcisoidnog partnera. Primjerice, narcisoidna osoba u početnim fazama odnosa ostavlja iznimno pozitivan dojam o sebi, ali nakon određenog vremena očituje se manjak empatije, što može rezultirati nezadovoljstvom i frustracijom nenarcisoidnoga partnera. Narcisoidne osobe pokazuju pretjerano samopouzdanje i impulzivnost te su sklone donošenju rizičnih i nepromišljenih odluka (Chatterjee i Hambrick, 2007), što dugoročno može dovesti do smanjenja njihove percipirane privlačnosti (Brunell i Campbell, 2011). Drugi aspekt toga modela jest promjena odnosa iz kratkoročnog u dugoročni, odnosno ozbiljan odnos. Tijekom toga prijelaza dolazi do značajnog pada u kvaliteti veze, s obzirom na to da partner postaje svjestan negativnih osobina narcisoidnog partnera. S vremenom idealizirana slika kojom se narcisoidna osoba prvotno predstavila počinje se rušiti, a na površinu izlaze njezine stvarne crte ličnosti, poput emocionalne hladnoće (Miller i sur., 2012) i manipulativnosti (Holtzman i Strube, 2010). Dodatni čimbenik koji pridonosi tom padu jest izražena sklonost narcisoidnih osoba intenzivnim ispadima ljutnje, posebice kada su povezani s visokim samopoštovanjem (Lamkin i sur., 2017). Narcizam kao crta ličnosti u istraživanju Lamkin i suradnika (2017) mjerio se pomoću NPI-a (Raskin i Terry, 1988) te se analizirala hostilna, pozitivna i ljutita komunikacija među parovima sudionika. Parovi su imali zadatak da isplaniraju zamišljeno putovanje od pet dana te su imali određeni budžet i morali su imati po dvije aktivnosti dnevno. Svaku su osobu ocjenjivali zasebno educirani promatrači. Lamkin i suradnici (2017) pokazali su da su žene s izraženim narcističkim crtama iskazivale značajno višu razinu neprijateljstva (hladni ili uvredljivi komentari) i ljutnje (svađa ili provokacija) u komunikaciji. Preciznije, narcizam u žena bio je pozitivno povezan s njihovom percepcijom vlastite hostilnosti, kao i s opaženom hostilnošću i ljutnjom njihovih partnera. Autori ističu da jedno od objašnjenja tih rezultata proizlazi iz istraživanja koja povezuju narcizam s učinkom vremena. Naime, osobe s izraženim narcisoidnim osobinama u početku ostavljaju pozitivan dojam, no s vremenom se ta percepcija pogoršava ponovljenim interakcijama. Moguće je da su upravo ti mehanizmi povezani s uočenim „balansiranjem“ između triju ispitivanih načina komunikacije: pozitivne, neprijateljske ili ljutite (Lamkin i sur., 2017). Takvim načinom komuniciranja osobe, u ovom slučaju žene s izraženim narcističkim crtama, mogu biti agresivnije i hostilnije u komunikaciji zbog potrebe za kontrolom i sklonosti manipulativnim strategijama kako bi osigurale

pažnju partnera, ali i jačale osjećaj vlastite vrijednosti (Campbell i Campbell, 2009). Također, rodne razlike u izražavanju ljutnje i hostilnosti očituju se u manjoj sklonosti suradnji žena u odnosima s romantičnim partnerima te izraženiju sklonost svađalačkom ponašanju u konfliktnim situacijama (Suh i sur., 2004). S druge strane, muškarci češće iskazuju ljutnju izraženijim vanjskim oblicima agresije, poput verbalnih ili fizičkih sukoba, dok žene češće usmjeravaju ljutnju prema sebi ili u obliku unutarnje emocionalne patnje (Kring i Gordon, 1998).

Komunikacija s partnerima koji imaju patološke narcističke osobine često uključuje eskalirajuće konflikte, pri čemu partneri postaju sve više hostilni i emocionalno udaljeni, dok žele nenarcisoidnog partnera za promjenom ponašanja narcisoidnog partnera ostaju neispunjene (Day i sur., 2022). Još jedan ključni čimbenik koji pridonosi sukobima i nesporazumima u odnosima s narcisoidnim osobama jest njihova intenzivna potreba za samopotvrđivanjem. Narcisoidne osobe često se koriste strategijom socijalnih usporedbi prema dolje, pri čemu se uspoređuju s osobama koje doživljavaju inferiornima, kako bi ojačale osjećaj vlastite vrijednosti (Festinger, 1954). Takva je strategija središnji mehanizam narcisoidne samoregulacije, pri čemu su takve osobe usmjerene na osobnu superiornost, društvenu dominaciju i fizičku privlačnost, radi postizanja visokoga društvenog statusa i prepoznatljivosti (Krizan i Bushman, 2011).

Uzevši u obzir te nalaze, moguće je detaljnije opisati konflikt unutar odnosa narcisoidne i nenarcisoidne osobe. Zbog pretjeranog samopouzdanja, potrebe za stalnom samopotvrdom i manjka osjetljivosti prema emocijama drugih narcisoidne osobe učestalo uzrokuju emocionalnu patnju svojih partnera. Kako bi se održala ravnoteža u odnosu, nenarcisoidna osoba mora se suočiti s emocionalnim distanciranjem, a često i s manipulacijama narcisoidnog partnera koji se koristi svim dostupnim strategijama – od traženja divljenja do izbjegavanja odgovornosti za svoje postupke (Brunell i Campbell, 2011). U konačnici, romantični odnos s narcisoidnom osobom postaje izazovan i destruktivan za nenarcisoidnog partnera, s obzirom na to da narcisoidna osoba ne prepoznaje niti odgovara na emocionalne potrebe partnera, što rezultira poremećajem međusobne povezanosti i rastućom frustracijom s obje strana. Na temelju istraživanja može se zaključiti da odnos postaje lošiji zbog obje strane: narcisoidni partner gubi svoga partnera što mu može izazvati osjećaj nesigurnosti, ali u isto vrijeme često su njegove osobine te koje potencijalno utječu na pogoršanje odnosa i povrjeđuju nenarcisoidnog partnera.

## Seksualni narcizam

Seksualni narcizam odnosi se na obrazac egocentričnoga seksualnog ponašanja u kojem se narcističke osobine, poput niske empatije, osjećaja superiornosti i potrebe za divljenjem, očituju isključivo u seksualnom ponašanju i stavovima prema seksu (Morales-Brown, 2021) te je povezan s poremećajima ličnosti iz klastera B, uključujući i narcisoidni (Hurlbert i sur., 1994). Seksualni narcis često iskorištava i manipulira druge kako bi zadovoljio vlastite fizičke i seksualne potrebe, ne mareći pritom za njihove želje ili osjećaje. Seksualni narcizam disfunkcija je vezana uz intimnost, u kojoj se seksualni odnosi koriste kao način kompenzacije niskog samopoštovanja i nesposobnosti za doživljavanje istinske intimnosti (Hurlbert i Apt, 1991). Hurlbert i suradnici (1994) istraživali su povezanost seksualnog narcizma s narcisoidnošću. Uzorak u istraživanju činili su muškarci koji su pokazali narcističke tendencije na skali *Millon Clinical Multiaxial Inventory* (Millon, 1987, prema Hurlbert i sur., 1994) te su dodatno klinički procijenjeni na osnovi DSM-III-R kriterija. Za seksualni narcizam korišten je autorov upitnik *The Hurlbert Index of Sexual Narcissism* (HISN) koji mjeri stupanj egocentričnog i narcisoidnog seksualnog ponašanja. Narcisi su u tom istraživanju pokazali egocentrične obrasce seksualnog ponašanja, odnosno seksualni narcizam, s obzirom na to da su preokupirani zadovoljenjem vlastitih potreba, a ne potreba svojih partnera. Pored toga, rezultati istraživanja pokazuju značajnu korelaciju između Hurlbertova indeksa seksualnog narcizma (HISN) i broja prijavljenih seksualnih partnera. To može odražavati sklonost narcisoidnih muškaraca prema seksualnoj promiskuitetnosti i čestom mijenjanju partnera, što i jeste jedna od karakteristika narcisoidnih osoba (Brunell i Campbell, 2011).

Narcizam je povezan sa smanjenim općim zadovoljstvom u vezi u oba partnera (Casale i sur., 2019), no ta povezanost nije bila dovoljno istražena u kontekstu seksualne disfunkcije i nezadovoljstva sve do istraživanja Varge i suradnika (2024). Koristeći multivarijatni pristup, istražio se odnos između seksualnog narcizma, seksualne disfunkcije te seksualnog i općeg zadovoljstva u vezi na uzorku od 1297 muškaraca koji su ispunili *online* anketu o svojoj seksualnoj povijesti, seksualnom zdravlju, seksualnoj funkciji i narcizmu. Rezultati su pokazali značajne razlike između narcisoidnih i nenarcisoidnih muškaraca. Narcisoidni muškarci iskazivali su višu razinu seksualizacije općenito, kao i jaču autoerotsku orijentaciju. Također, viši stupanj

seksualnog narcizma bio je značajno povezan s različitim simptomima seksualnih poteškoća, uključujući sklonost preuranjenoj ejakulaciji i odgođenoj ejakulaciji (Varga i sur., 2024). Muškarci s izraženim seksualnim narcizmom pridaju veliku važnost seksualnim interakcijama, a seksualno zadovoljstvo često povezuju s postizanjem vlastitog orgazma tijekom seksualnih odnosa. Njihov osjećaj osobne vrijednosti povezan je sa seksualnom zaokupljenošću, snažnijim uvjerenjem o važnosti seksa te često doživljajem vlastitih seksualnih vještina kao idealnim (Pilch i Smolorz, 2019). Unatoč toj povezanosti seksualni narcizam i seksualna disfunkcija neovisno su predviđali seksualno i opće zadovoljstvo u vezi. Viša razina seksualnog narcizma pokazala se kao najsnažniji prediktor nižega općeg zadovoljstva u odnosu, dok je prisutnost seksualnih disfunkcija, osobito simptomi povezani s preuranjenom i odgođenom ejakulacijom, bila negativno povezana s ukupnim zadovoljstvom u partnerskom odnosu (Varga i sur., 2024). Rezultati istraživanja Widman i McNulty (2010) nalažu da postoji pozitivna povezanost između seksualnog narcizma, genitalne slike tijela i seksualne funkcije u žena i muškaraca. Genitalna slika tijela obuhvaća subjektivne osjećaje, stavove i iskustva koja pojedinci imaju prema svojim genitalijama (DeMaria i sur., 2012). Pozitivna genitalna slika tijela i zadovoljavajuća seksualna funkcija snažno su povezani sa seksualnim blagostanjem, seksualnim i partnerskim zadovoljstvom te općom kvalitetom života. Te poveznice ističu važnost proučavanja genitalne slike tijela i seksualne funkcije pri istraživanju benignih aspekata seksualnog narcizma. Također, rezultati pokazuju da genitalna slika tijela i seksualna funkcija, posebice u žena, posreduju u odnosu između seksualnog narcizma i općeg životnog zadovoljstva (Widman i McNulty, 2010).

Pored toga, seksualni narcizam značajno je povezan s učestalošću seksualne agresije. Naime, povezanost između narcizma i seksualne agresije ima smisla iz nekoliko razloga. Prvo, narcisi na odbijanja reagiraju agresivnije od nenarcističnih osoba u različitim područjima (Konrath i sur., 2006) te će vjerojatnije burno reagirati na odbijanje u seksualnom kontekstu. Drugi je razlog taj što narcisi često imaju iskrivljene stavove o svojim sposobnostima (Campbell i sur., 2007) koji ih mogu dovesti do uvjerenja da žrtve žele ili čak imaju koristi od njihovih seksualnih napada, unatoč odbijanjima ili protestima tih žrtava protiv tih napada (Baumeister i sur., 2002). Na kraju, narcisi se odlikuju niskim razinama empatije (Giacomo i sur., 2023) i visokim razinama neprijateljstva (Raskin i sur., 1991) koja ih može potaknuti na prisilna agresivna ponašanja u seksualnim odnosima. Rezultati istraživanja McNultyja i Widman (2014) nalažu da je seksualni narcizam snažniji prediktor seksualne agresije od općeg narcizma na nekoliko konceptualno

različitih mjera. Opći narcizam, mjeren NPI-em (Raskin i Terry, 1988), objašnjavao je značajan dio varijance u učestalosti seksualne agresije kada se promatrao samostalno. Također, statistička analiza pokazala je da seksualni narcizam pozitivno korelira s učestalošću seksualne agresije, dok rezultati na NPI-u nisu bili povezani s učestalošću seksualne agresije. Slično tome, iako je opći narcizam samostalno objašnjavao značajan dio varijance u trima specifičnim vrstama seksualne agresije (neželjeni seksualni kontakt, seksualna prisila i pokušaj prisilnoga seksualnog odnosa ili prisilni seksualni odnos), seksualni narcizam bio je pozitivno povezan sa svima trima vrstama seksualne agresije, dok rezultati na NPI-u nisu pokazali povezanost s nijednim oblikom seksualne agresije. Rezultati spomenutih dvaju istraživanja upućuju na to da opći narcizam može biti povezan sa seksualnom agresijom, no konstrukt seksualnog narcizma precizniji je i snažniji prediktor takvog ponašanja. Konkretno, aspekti narcizma povezani sa seksualnom grandioznošću, uvjerenjem o pravu na seksualne odnose te tendencijom manipulacije u seksualnom kontekstu više doprinose predviđanju sklonosti seksualnoj agresiji u usporedbi s općim narcističkim obilježjima ličnosti.

Također, rezultati istraživanja sugeriraju da kada pojedinci s povišenom seksualnom narcisoidnošću dožive odbijanje nakon iniciranja seksualnog odnosa, mogu biti skloniji reagirati prisilom umjesto prekidanjem pokušaja seksualnog odnosa (Basting i sur., 2023). U istraživanju Bastinga i suradnika (2023) središte interesa bili su povremeni seksualni odnosi (engl. *hookups*). Budući da narcisoidni pojedinci često imaju naglašenu percepciju vlastitih seksualnih vještina i veću osjetljivost na odbijanje (Morales-Brown, 2021), oni mogu pribjeći seksualnoj prisili kako bi umanjili bilo kakvu štetu svom samopoštovanju i/ili percepciji vlastitih seksualnih sposobnosti koja bi mogla nastati nakon što ih partner odbije. Nadalje, seksualni narcizam obilježava smanjena empatija prema seksualnim partnerima, uz istovremeno uvjerenje da njihove seksualne vještine mogu koristiti partneru, čak i ako partner u početku odbije njihovu inicijativu za povremeni seksualni odnos (Baumeister i sur., 2002).

## Iz perspektive partnera

Romantični odnos s narcisoidnom osobom može biti zadovoljavajući kada se govori o početnim fazama veze. Kao što je već istaknuto, narcisoidne osobe karakteriziraju grandiozni stav, karizma, visoko samopouzdanje te izražene socijalne vještine. Zbog tih osobina često ostavljaju snažan prvi dojam i mogu biti iznimno privlačne potencijalnim partnerima. Brunell i Campbell (2011) analizirali su model „čokoladne torte” (engl. *Chocolate Cake Model*) koji ilustrira iskustvo odnosa s narcisoidnim osobama iz perspektive njihovih partnera. Prema tome modelu odnos s narcisoidnim partnerom usporediv je s konzumacijom čokoladne torte koja donosi kratkoročno zadovoljstvo, sreću i ispunjenost, ali dugoročno nema dobre učinke, primjerice, po zdravlje. Holtzman i Strube (2010) narcizam su opisali kao skup pozitivnih iluzija kojima narcisoidne osobe precjenjuju svoje intelektualne vještine i fizički izgled, čime stvaraju idealiziranu sliku o sebi te ostavljaju snažan i pozitivan prvi dojam. Međutim, s vremenom postaje vidljivo da su te osobine manje održive te partneri postupno uočavaju negativne posljedice odnosa. Taj proces usporediv je s konzumiranjem čokoladne torte – čokoladna poslastica donijet će nam zadovoljstvo u datome trenutku, ali dugoročno može imati negativne učinke, poput mučnine ili osjećaja krivnje. Brunell i Campbell (2011) na taj su način slikovito predstavili odnos s narcisoidnim osobama. Prilikom empirijskog testiranja modela „čokoladne torte” sudionici su se trebali prisjetiti svojih prošlih romantičnih veza s narcisoidnim i nenarcisoidnim partnerima. Rezultati su pokazali da se narcisoidne osobe u početnim fazama veze doživljavalo kao karizmatične, društveno dominantne i fizički privlačne (Brunell i Campbell, 2011). Međutim, sudionici su također izvijestili da je narcisoidni bivši partner bio egocentričan, materijalistički orijentiran, obmanjujući i kontrolirajući te su se osjećali kao da su bili iskorišteni. U skladu s time partneri su doživjeli naglo smanjenje zadovoljstva u vezi, izraženiji osjećaj ljutnje prema narcisoidnom partneru te su na kraju izražavali žaljenje zbog ulaska u takav odnos (Brunell i Campbell, 2011).

U istraživanju Casale i suradnika (2019) pomoću *Bar-On Emotional Intelligence Inventory* (Bar-On, 1997) i *Emotional manipulation questionnaire* (Austin i sur., 2007) ispitala se tendencija manipulativnog ponašanja u grandioznih i ranjivih narcisa. Prema rezultatima istraživanja ranjivi narcisi pokazali su nižu sposobnost prepoznavanja emocija i osjećaja drugih, poteškoće u uspostavljanju i održavanju interpersonalnih odnosa te smanjenu samoregulaciju emocija. S druge strane, grandiozni narcisi izvještavali su o višoj svijesti o vlastitim emocijama i snagama, no nisu pokazivali sposobnost prepoznavanja emocija drugih, niti su bili u mogućnosti uspostaviti stabilne odnose. Nalazi istraživanja ukazuju na to da su oba tipa narcisa sklonija emocionalnoj manipulaciji

u odnosu na nenarcisoidne osobe (Casale i sur., 2019). Manipulativni obrasci ponašanja u narcisoidnih partnera mogu značajno utjecati na psihičku dobrobit njihovih nenarcisoidnih partnera. Primjerice, istraživanja pokazuju da su osobe koje su bile u vezi s narcisoidnim partnerima izvijestile o smanjenoj psihičkoj dobrobiti, pri čemu su simptomi anksioznosti i depresije bili izraženiji nego u općoj populaciji, a u nekim slučajevima usporedivi s kliničkom populacijom (Day i sur., 2019). Budući da prevalencija narcisoidnog poremećaja ličnosti iznosi do 6,2 % (APA, 2013), ti rezultati upućuju na značajan broj osoba koji je izložen partnerima koji posjeduju patološke narcističke osobine (Day i sur., 2019).

Unatoč tomu što je utjecaj romantičnih odnosa s narcisoidnim partnerima na nenarcisoidne osobe relativno zanemaren u dosadašnjim istraživanjima, istraživanje Daya i suradnika (2022) prikazalo je odnos s narcisoidnim partnerom identificirajući nekoliko ključnih dimenzija takvoga odnosa, uključujući zlostavljanje, financijsku manipulaciju i seksualnu objektifikaciju. Rezultati su pokazali da je 43,9 % ispitanika izvijestilo o doživljavanju barem jednog oblika zlostavljanja, pri čemu je emocionalno zlostavljanje bilo najčešći oblik. Također, 32 % ispitanika doživjelo je financijsku manipulaciju od svog narcisoidnog partnera u vidu krađe, kontroliranja i stvaranja situacije financijske ovisnosti. Nadalje, ispitanici su izvještavali o situacijama u kojima su doživjeli oblike neželjenog seksualnog ponašanja, poput nevjere, prisile na seksualne odnose te sebična seksualnog ponašanja narcisoidnog partnera, pri čemu potrebe nenarcisoidnog partnera nisu bile uzete u obzir. Ti nalazi ukazuju na značajno narušeno psihičko blagostanje osoba koje su bile u vezi s narcisoidnim partnerima, uključujući povišene razine anksioznosti, depresivnosti, somatskih simptoma te interpersonalnih poteškoća povezanih s ljutnjom, ovisnošću i frustracijom (Day i sur., 2019).

## Psihoterapijski pristupi

Slatkorječivost i karizmatičnost (Brunell i Campbell, 2011) narcisoidnog partnera mogu stvoriti dojam da je spreman na promjenu kako bi poboljšao odnos sa svojim partnerom. Međutim, u stvarnosti to često ipak nije tako. Narcisoidne osobe, zahvaljujući svom pretjeranom samopouzdanju (Campbell i Foster, 2002), često vjeruju da su superiorne u odnosu na druge, što

im stvara otpor prema bilo kakvoj promjeni, što može dovesti do nezadovoljstva u odnosu, konflikta te, u konačnici, do prekida odnosa. Kada su u pitanju psihičke posljedice odnosa s narcisoidnim partnerom, Singh ih uspoređuje s kompleksnim posttraumatskim stresnim poremećajem (engl. *C-PTSD*; Singh, 2024). Žrtve narcističkog zlostavljanja često pokazuju složene simptome poput depersonalizacije i derealizacije, gdje žrtve osjećaju otupljenost i distanciranost od stvarnosti, što dovodi do problema u donošenju odluka i koncentraciji. Pored toga, prisutne su i kognitivne distorzije, poput ekstremnog razmišljanja „sve ili ništa“, koje su rezultat manipulativnih taktika narcista. Složene somatske tegobe također se javljaju, poput gastrointestinalnih smetnji, kroničnih glavobolja, napetosti u mišićima i nesanice, što je posljedica dugotrajnog psihičkog stresa. Dodatno, emocionalna disregulacija često se očituje u nepravilnim promjenama raspoloženja, nekontroliranom plakanju, razdražljivosti i ljutnji, obično kao reakcija na čak i najmanje okidače. Kao rezultat tih iskustava žrtve često počinju sumnjati u svoje emocije i prosudbe, dovodeći u pitanje vlastitu percepciju stvarnosti (Singh, 2024).

Singh (2024) navodi nekoliko terapijskih pristupa koji bi mogli pomoći osobama koje su imale negativna iskustva i doživjele nasilje u romantičnom odnosu s narcisoidnom osobom. Terapija usmjerena na traumatska iskustva, kao što je kognitivno-bihevioralna terapija usmjerena na traumu, pomaže pacijentima da razviju zdrave mehanizme suočavanja te olakšava ponovnu obradu traumatskih iskustava i poboljšava emocionalnu regulaciju (Singh, 2024). EMDR terapija (engl. *Eye Movement Desensitization and Reprocessing*) zahtijeva da pacijent identificira više aspekata traumatskog sjećanja, uključujući slike povezane s događajem, afektivne i fiziološke reakcije, negativnu sliku o sebi uzrokovanu traumatskim iskustvom (kod PTSP-a) te alternativnu, poželjnu, pozitivnu sliku o sebi, a istovremeno pomaže u desenzibilizaciji traumatskih sjećanja, što omogućuje osobama da smanje negativne asocijacije vezane uz zlostavljanje (Chemtob i sur., 2000). Metakognitivna interpersonalna terapija (MIT) pomaže osobama da preoblikuju negativna uvjerenja o sebi nastala narcističkim zlostavljanjem, razvijajući otpornost. MIT se usmjerava na preoblikovanje negativnih obrazaca mišljenja uzrokovanih narcističkim zlostavljanjem, omogućujući žrtvama da razviju otpornost i primijene zdravije strategije suočavanja (Dimaggio i sur., 2015). Terapija usmjerena na traumu i umjetnost omogućuje osobama da izraze i obrade emocije pomoću kreativnih kanala, olakšavajući emocionalno otpuštanje i ponovno povezivanje sa sobom. Taj oblik terapije pruža osobama neverbalni način procesuiranja složenih emocija povezanih s zlostavljanjem, omogućujući emocionalno otpuštanje i samorefleksiju (Haeyen i

Wanten, 2024). Terapija prihvaćanja i posvećenosti pomaže osobama da prihvate svoja iskustva, razvijaju otpornost i usmjere se prema osobnim vrijednostima i životnim ciljevima (Singh, 2024). Naposljetku, virtualna terapija izlaganja nova je intervencija za upravljanje traumatskim reakcijama sigurnim izlaganjem pacijenata kontroliranim virtualnim simulacijama njihovih okidača. Iako su navedene terapijske tehnike primarno osmišljene za tretiranje širokog spektra traumatskih iskustava, njihova se primjena pokazala učinkovitom i u kontekstu posljedica narcističkog zlostavljanja (Singh, 2024).

Partnerska terapija jedan je od oblika pomoći parovima koji se suočavaju s teškoćama u odnosu zbog narcisoidnog ponašanja partnera. U terapijskom radu s parovima u kojih postoji visoka razina egocentričnosti, integracija različitih teorijskih pristupa može biti ključna za razumijevanje dinamike odnosa i oblikovanje učinkovitih intervencija. Strateška i narativna terapija pokazale su se korisnima u definiranju fenomena narcisoidnosti unutar partnerskih odnosa (Castronova i Wilson, 2018). Strateška terapija pristupa tim obrascima na način da ih terapijski prepoznaje i usmjerava, dok narativna terapija omogućuje preoblikovanje priče o sebičnosti i izgradnju novoga narativa temeljena na nesebičnosti, bezuvjetnoj ljubavi i opraštanju (Castronova i Wilson, 2018). U parova u kojima jedan ili oba partnera pokazuju narcisoidne osobine često se javlja obrazac odnosa koji Feldman (1979) opisuje kao „ples konflikta“, u kojem se smjenjuju faze bliskosti i udaljavanja. U tim ciklusima narcisoidna ranjivost može biti izložena, dok istovremeno nedostatak empatične reakcije partnera može izazvati narcisoidni bijes i izražavanje potisnutih negativnih emocija (Feldman, 1979). Middelberg (2001, prema Castronova i Wilson, 2018) proširuje tu dinamiku uvođenjem koncepta cijepanja (engl. *splitting*) i projekcijske identifikacije, gdje pojedinac projicira dijelove vlastite osobnosti na partnera, interpretirajući ih pozitivno ili negativno ovisno o vlastitoj trenutnoj percepciji sebe.

Složenost narcizma rezultira mnogim izazovima u tretmanu pacijenata s narcističkom patologijom. Oni mogu lako doživjeti kontakt sa psihoterapeutom kao prijetnju ili dokaz vlastite nesavršenosti, što može rezultirati otporom prema terapijskom procesu. Strah od gubitka kontrole ili izlaganje intenzivnim emocijama povezanim s osjećajem inferiornosti i ovisnosti može izazvati agresivne i impulzivne reakcije ili izbjegavanje terapijskog odnosa (Ronningstam i Weinberg, 2023). Na temelju podataka o nedostatku empatije u narcisoidnih osoba (Giacomo i sur., 2023) može se zaključiti da im je teško uspostaviti terapijski odnos temeljen na povjerenju te da često

nisu svjesne kako svojim ponašanjem stvaraju emocionalne probleme svome partneru. Takvi nalazi mogu se interpretirati kao jedan od pokazatelja otpora prema promjeni u odnosu, što bi rezultiralo stagnacijom u romantičnom odnosu. U tom kontekstu nemogućnost ostvarenja kvalitetna odnosa s terapeutom, kao i nedostatak motivacije za promjenom, smanjuje vjerojatnost promjene u ponašanju narcisoidnog partnera. Takva bi ponašanja mogla imati negativne učinke na nenarcisoidnog partnera, poput nezadovoljstva romantičnim odnosom (Giacomo i sur., 2023), ili čak ozbiljnije posljedice, poput anksioznosti i depresije (Day i sur., 2019).

Istraživanja koja se bave utjecajem odnosa s narcisoidnim osobama na nenarcisoidne partnere, kao ni tema partnerske terapije u tom kontekstu, još uvijek nisu dovoljno zastupljeni u znanosti. Znanstvena istraživanja uglavnom su usmjerena na terapijske postupke za djecu koju su odgajali narcisoidni roditelji, dok je tema partnerskih odnosa još uvijek gotovo neistražena. Iako postoji ograničen broj znanstvenih radova koji se bave tom temom, ona je svakako češće prisutna u neznanstvenim izvorima, poput knjiga samopomoći, *podcastima* i drugim oblicima medija. Takvi izvori često nude korisne savjete, ali treba znati da nisu pisani po znanstvenim standardima kao akademska istraživanja te im je potrebno pristupiti s oprezom.

## Zaključak

U ovom preglednom radu istražena su složena pitanja vezana uz romantične odnose s narcisoidnim osobama, ističući da narcisoidnost može značajno utjecati na emocionalno blagostanje nenarcisoidnih partnera. Narcizam, kao psihološki konstrukt, često postavlja izazove u održavanju stabilnih i zadovoljavajućih odnosa zbog inherentnog manjka empatije, prekomjernog samopouzdanja i potrebe za stalnim divljenjem. Isto tako, u većini istraživanja uzorak čini neklinička populacija, što znači da se podaci uglavnom odnose na osobe koje posjeduju narcističke crte ličnosti, ali ne nužno i na one s narcisoidnim poremećajem ličnosti (APA, 2013).

Romantični odnosi s narcisoidnim osobama sadrže složenu dinamiku koja često počinje intenzivnim privlačenjem i kratkoročnim zadovoljstvom, ali završava razočaranjem i emocionalnom boli za njihova partnera. Narcisoidne osobe obično se ističu u početnim fazama odnosa zahvaljujući svojoj karizmi i sposobnosti za privlačenje partnera, no dugoročno te osobine

mogu dovesti do emocionalne disfunkcije i nestabilnosti odnosa, s obzirom na to da njihove emocionalne potrebe često dolaze na račun emocionalnih potreba partnera. Modeli poput modela agencije i kontekstualnog pojačanja pomažu u razumijevanju mehanizama koji stoje iza narcisoidnog ponašanja u vezama, dok model „čokoladne torte" slikovito prikazuje privlačnost i razočaranje koje partneri narcisa vrlo često doživljavaju.

Jedno od ključnih metodoloških ograničenja istraživanja narcisoidnosti u romantičnim odnosima proizlazi iz razlika u mjernim instrumentima koji se koriste za procjenu te osobine. Narcisoidnost se u znanstvenoj literaturi mjeri različitim skalama, poput *Narcissistic Personality Inventory* (NPI) i *Pathological Narcissism Inventory* (PNI), pri čemu svaka naglašava različite aspekte narcisoidnosti te zbog toga usporedba rezultata između studija može biti otežana. Zbog nejasne granice narcisoidnog poremećaja ličnosti i patološke narcisoidnosti može doći do miješanja pojmova i pogrešne interpretacije podataka. Većina istraživanja oslanja se na mjere samoprocjene, koje su podložne društveno poželjnom odgovaranju, čime se smanjuje objektivnost dobivenih podataka. Osim toga, jedno od središnjih teorijskih pitanja u tome području odnosi se na uzročnost – teško je utvrditi potiče li narcisoidnost disfunkcije u romantičnom odnosu ili problemi u odnosu doprinose razvoju narcisoidnih obrazaca ponašanja.

Posebno je važno razumjeti razliku između grandioznog i ranjivog narcizma, jer oba tipa narušavaju kvalitetu odnosa, ali na različite načine. Grandiozni narcizam obuhvaća egocentrizam i traženje statusa, dok ranjivi narcizam karakteriziraju emocionalna hladnoća i povremena hostilnost, što može izazvati veće međuljudske napetosti. Neophodno je naglasiti da mnogi empirijski radovi ne prave jasnu razliku između grandioznog i ranjivog narcizma, što može rezultirati gubitkom specifičnih učinaka u statističkim analizama. S obzirom na to da se ta dva tipa često objedinjuju u isti konstrukt ili rezultat na upitniku, moguće je da su određene povezanosti s aspektima romantičnih odnosa prikrivene. Razlike u manifestacijama i ponašanjima grandioznog i ranjivog narcizma imaju potencijalne implikacije za razvoj ciljanih terapijskih intervencija.

Također, narcisoidne osobe često emocionalno manipuliraju svojim partnerima, što može dovesti do ozbiljnih psiholoških posljedica. U kontekstu romantičnih odnosa važno je razmotriti dugoročne učinke takvih obrazaca ponašanja, jer oni ne samo da narušavaju emocionalnu intimnost već i mogu uzrokovati ozbiljne smetnje u međuljudskim odnosima. U tom kontekstu

buduća bi istraživanja trebala detaljnije ispitati na koji način specifične dimenzije dvofaktorskog, ali i trofaktorskog modela, osobito antagonizam i narcistički neuroticizam, doprinose obrascima emocionalne manipulacije u partnerskim odnosima. Poseban naglasak trebalo bi staviti na narušavanje emocionalne intimnosti i razvoj međuljudskih napetosti tijekom vremena. Takav pristup ne samo da omogućuje bolje razumijevanje dinamike odnosa s narcisoidnim partnerom već i može dovesti do razvoja intervencijskih strategija prilagođenih tipu i izraženosti pojedinih narcističkih karakteristika.

Za kraj, ono što bi dodatno olakšalo razumijevanje dinamike takvih odnosa jesu istraživanja kojima su središte interesa partneri narcisoidnih osoba, a ne sami narcisi, s obzirom na to da njihovi partneri mogu bolje objasniti dinamiku odnosa. Gotovo da nema istraživanja koja se bave terapijskim pristupima za osobe koje imaju negativno iskustvo s narcisoidnim partnerima. Stoga buduća istraživanja trebaju obuhvatiti i te aspekte kako bi se stvorila potpuna slika o tome kako se nositi s izazovima koje takvi odnosi donose te kako pružiti potrebnu podršku onima koji su u njima. Pored toga, buduća istraživanja trebala bi se više baviti narcisoidnošću iz perspektive afektivne privrženosti. Bilo bi korisno razumjeti kako narcisoidnost u interakciji s nesigurnim stilovima privrženosti doprinosi emocionalnim teškoćama u romantičnom odnosu. Isto tako, bilo bi korisno istraživati kako socijalni čimbenici i mediji doprinose razvoju narcističnih ponašanja u vezi. Generacija Z vjerojatno ima tendenciju ka individualizmu i prioritizaciji vlastitih potreba, što je karakteristično za njihov naglasak na osobnom razvoju i samopouzdanju (Anglia, 2025). Bilo bi zanimljivo istražiti u kojim situacijama ta usmjerenost na sebe prelazi granicu zdravog narcizma i postaje destruktivna za međuljudske odnose.

## Literatura

- Američka psihijatrijska udruga. (2013). *Dijagnostički statistički priručnik za duševne poremećaje* (5. izdanje). Naklada Slap.
- Anglia, N. (2025). *New international research reveals the skills and attitudes Gen Z thinks are necessary to succeed in the 'game of life.'* <https://www.nordangliaeducation.com/news/2022/12/1/gen-z>
- Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C. i Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*, 43(1), 179–189. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.11.019>
- Bar-On, R. (1997). The emotional intelligence inventory (EQ-i): technical manual. *Multi-Health System*.

- Basting, E. J., Barrett, M. E., Garner, A. R., Florimbio, A. R., Sullivan, J. A., Medenblik, A. M. i Stuart, G. L. (2023). Sexual narcissism and hypersexuality relate to sexual coercion in hookups among US university students. *Archives of sexual behavior*, 52(6), 2577-2588.
- Baumeister, R. F., Catanese, K. R. i Wallace, H. M. (2002). Conquest by force: A narcissistic reactance theory of rape and sexual coercion. *Review of General Psychology*, 6, 92–135.
- Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. *The encyclopedia of adolescence*.
- Begić, D. (2014) Psihopatologija. Zagreb. Medicinska naklada.
- Bolić Vadjla, G. (2022). GRANIČNA ORGANIZACIJA OSOBNOSTI, PROJEKTIVNA IDENTIFIKACIJA, ZAHVALNOST U PSIHOTERAPIJI. *Psihoterapija*, 36(1-2), 58-85. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/422896>
- Bosmans, G. (2016). Cognitive behaviour therapy for children and adolescents: Can attachment theory contribute to its efficacy? *Clinical Child and Family Psychology Review*, 19(4), 310–328. <https://doi.org/10.1007/s10567-016-0212-3>
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664–678. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x>
- Brunell, A. B. i Campbell, W. K. (2011). Narcissism and romantic relationships: Understanding the paradox. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*, 344-350. <https://doi.org/10.1002/9781118093108.ch30>.
- Campbell, W. K., Bosson, J. K., Goheen, T. W., Lakey, C. E. i Kernis, M. H. (2007). Do narcissists dislike themselves “deep down inside”? *Psychological Science*, 18, 227–229.
- Campbell, W. Keith i Foster, Craig. (2002). Narcissism and Commitment in Romantic Relationships: An Investment Model Analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28. 484-495. <https://doi.org/10.1177/0146167202287006>
- Casale, S., Fioravanti, G. i Rugai, L. (2016). Grandiose and vulnerable narcissists: Who is at higher risk for social networking addiction?. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 19(8), 510-515. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0189>
- Casale, S., Rugai, L., Giangrasso, B. i Fioravanti, G. (2019). Trait-Emotional intelligence and the tendency to emotionally manipulate others among grandiose and vulnerable narcissists. *The Journal of Psychology*, 153(4), 402–413. <https://doi.org/10.1080/00223980.2018.1564229>.
- Castronova, M. i Wilson, C. (2018). Systemic Work With a Couple Facing Narcissism: A Case Analysis. *The Family Journal*, 26(4), 396-404. <https://doi.org/10.1177/1066480718799075>
- Chatterjee, A. i Hambrick, D. C. (2007). It's all about me: Narcissistic chief executive officers and their effects on company strategy and performance. *Administrative science quarterly*, 52(3), 351-386.

- Chemtob, C. M., Tolin, D. F., van der Kolk, B. A. i Pitman, R. K. (2000). Eye movement desensitization and reprocessing.
- Comer, R. J. (2010). *Abnormal psychology* (8. izdanje). Macmillan.
- Day, N. J. S., Bourke, M. E., Townsend, M. L. i Grenyer, B. F. S. (2019). Pathological Narcissism: A study of burden on partners and family. *Journal of Personality Disorders*, 34(6), 799–813. [https://doi.org/10.1521/pedi\\_2019\\_33\\_413](https://doi.org/10.1521/pedi_2019_33_413).
- Day, N. J., Townsend, M. L. i Grenyer, B. F. (2022). Pathological narcissism: An analysis of interpersonal dysfunction within intimate relationships. *Personality and Mental Health*, 16(3), 204-216. <https://doi.org/10.1002/pmh.1532>
- DeMaria, A. L., Hollub, A. V. i Herbenick, D. (2012). The Female Genital Self-Image Scale (FGSIS): Validation among a sample of female college students. *The journal of sexual medicine*, 9(3), 708-718.
- Demir, M. (2007). Sweetheart, you really make me happy: romantic relationship quality and personality as predictors of happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 9(2), 257–277. <https://doi.org/10.1007/s10902-007-9051-8>.
- Dimaggio, G., Montano, A., Popolo, R. i Salvatore, G. (2015). *Metacognitive interpersonal therapy for personality disorders: A treatment manual*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315744124>
- Dinić, B. M. i Jovanović, A. (2021). Shades of narcissistic love: Relations between narcissism dimensions and love styles. *Personality and Individual Differences*, 175, 110707. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110707>
- Dykas, M. J. i Cassidy, J. (2011). Attachment and the processing of social information across the life span: Theory and evidence. *Psychological Bulletin*, 137(1), 19–46. <https://doi.org/10.1037/a0021367>
- Eagly, A. H. i Wood, W. (2012). Social role theory. *Handbook of theories of social psychology*, 2(9), 458-476.
- Feldman, L. B. (1979). Marital conflict and marital intimacy: An integrative psychodynamic-behavioral-systemic model. *Family process*, 18(1), 69-78. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1979.00069.x>
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7(2), 117–140. <https://doi.org/10.1177/001872675400700202>
- Foster, J. D., Shrira, I. i Campbell, W. K. (2006). Theoretical models of narcissism, sexuality, and relationship commitment. *Journal of social and Personal Relationships*, 23(3), 367-386. <https://doi.org/10.1177/0265407506064204>
- Foster, J. D. i Brunell, A. B. (2018). Narcissism and romantic relationships. In *Handbook of trait narcissism: Key advances, research methods, and controversies* (pp. 317-326). Cham: Springer International Publishing.

- Furtado, B. F., Anacleto, G. M. C., Bonfá-Araujo, B., Schermer, J. A. i Jonason, P. K. (2024). Conflict in Love: An Examination of the Role of Dark Triad Traits in Romantic Relationships among Women. *Social Sciences*, 13(9), 474. Preuzeto s <https://www.researchgate.net/profile/Bruno-Bonfa-Araujo/publication/383820522>
- Gala, J. i Kapadia, S. (2013). Romantic Relationships in Emerging Adulthood: A Developmental perspective. *Psychological Studies*, 58(4), 406–418. <https://doi.org/10.1007/s12646-013-0219-5>
- Giacomo, E., Andreini, E., Lorusso, O. i Clerici, M. (2023). The dark side of empathy in narcissistic personality disorder. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 1074558. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1074558>
- Gojković, V., Dostanić, J. S. i Đurić, V. (2022). Structure of darkness: The Dark Triad, the ‘dark’ empathy and the ‘dark’ narcissism. *Primenjena psihologija*, 15(2), 237-268. <https://doi.org/10.19090/pp.v15i2.2380>
- Grenyer, B. F. S. (2013). Historical overview of pathological narcissism. *American Psychological Association eBooks* (pp. 15–26). <https://doi.org/10.1037/14041-001>
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W. i Yan, T. (2015). *Gender differences in narcissism: A meta-analytic review*. <https://doi.org/10.1037/a0038231>
- Haeyen, S. i Wanten, F. (2024). Effectiveness of Trauma-Focused Art Therapy (TFAT) for psychological trauma: A mixed method single case study. *The Arts in Psychotherapy*, 91, 102218. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2024.102218>
- Holtzman, N. S. i Strube, M. J. (2010). Narcissism and attractiveness. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 133-136. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.10.004>
- Honghao, J., Po, Y. i Tianyu, Y. (2021). The influence of adolescents’ romantic relationship on individual development: Evidence from China. *International Journal of Chinese Education*, 10(3). <https://doi.org/10.1177/22125868211070036>.
- Hurlbert, D. F. i Apt, C. (1991). Sexual narcissism and the abusive male. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 17(4), 279-292. <https://doi.org/10.1080/00926239108404352>
- Hurlbert, D. F., Apt, C., Gasar, S., Wilson, N. E. i Murphy, Y. (1994). Sexual narcissism: A validation study. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 20(1), 24-34. <https://doi.org/10.1080/00926239408403414>
- Kohut, H. (1972). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. *The psychoanalytic study of the child*, 27(1), 360-400. <https://doi.org/10.1080/00797308.1972.11822721>
- Kernberg, O. F. (1975). Zur Behandlung narzißtischer Persönlichkeitsstörungen. *Psyche*, 29(10), 890-905.

- Kernberg, O. F. (1989). The narcissistic personality disorder and the differential: diagnosis of antisocial behavior. *Psychiatric Clinics*, 12(3), 553-570. Preuzeto s  
[https://www.psych.theclinics.com/article/S0193-953X\(18\)30414-3/abstract](https://www.psych.theclinics.com/article/S0193-953X(18)30414-3/abstract)
- Knott, T. B. (2023). *Relationship Experiences of Long-Term Partners of Individuals with Narcissistic Traits* (Doctoral dissertation, Walden University). Preuzeto s  
<https://www.proquest.com/docview/2769237475?fromopenview=true&pq-origsite=gscholar&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Konrath, S., Bushman, B. J. i Campbell, W. K. (2006). Attenuating the link between threatened egotism and aggression. *Psychological Science*, 17, 995–1001.
- Konrath, S. H. (2007). Egos Inflating over Time: Rising Narcissism and its Implications for Self-Construal, Cognitive Style, and Behavior. *Deep Blue (University of Michigan)*. Preuzeto s  
<https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/57606>
- Kring, A. M. i Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: expression, experience, and physiology. *Journal of personality and social psychology*, 74(3), 686. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.686>
- Krizan, Z. i Bushman, B. J. (2011). Better than my loved ones: Social comparison tendencies among narcissists. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 212–216.  
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.09.031>
- Lamkin, J., Lavner, J. A. i Shaffer, A. (2017). Narcissism and observed communication in couples. *Personality and Individual Differences*, 104, 404-410. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.09.046>
- Lebow, H. I. (2022). Narcissism vs. narcissistic personality: How to tell the difference. PsychCentral.  
<https://psychcentral.com/disorders/narcissistic-personality-disorder/the-difference-between-narcissism-narcissistic-personality-disorder>
- Lee, J. A. (1973). *Colours of love: An exploration of the ways of loving*. New Press.
- Livesley, W. J., Jang, K. L. i Vernon, P. A. (1998). Phenotypic and genetic structure of traits delineating personality disorder. *Archives of General Psychiatry*, 55(10), 941–948.  
<https://doi.org/10.1001/archpsyc.55.10.941>
- Medvedow, O. (2016). *Take me home tonight: Narcissism, attachment insecurity, and social conformity as motivations for hooking up*. Doctoral dissertation, Adelphi University.
- Miller, J. D., Campbell, W. K. i Pilkonis, P. A. (2007). Narcissistic personality disorder: relations with distress and functional impairment. *Comprehensive Psychiatry*, 48(2), 170–177.  
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2006.10.003>

- Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J. i Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013–1042. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x>
- Miller, J. D., Price, J., Gentile, B., Lynam, D. R. i Campbell, W. K. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism from the perspective of the interpersonal circumplex. *Personality and individual differences*, 53(4), 507-512. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.04.026>
- Morales-Brown, P. (2021). *What to know about sexual narcissism*. Preuzeto s <https://www.medicalnewstoday.com/articles/sexual-narcissist-definition-signs-and-complications#definition>
- Pilch, I. i Smolorz, K. (2019). The Dark Triad and the quality of sexual life. *Personality and Individual Differences*, 149, 78-82. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.05.041>
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. i Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological assessment*, 21(3), 365.
- Raskin, R. i Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of personality and social psychology*, 54(5), 890.
- Raskin, R., Novacek, J. i Hogan, R. (1991). Narcissism, self-esteem, and defensive self-enhancement. *Journal of personality*, 59(1), 19-38.
- Reise, S. P. i Wright, T. M. (1996). Personality traits, cluster B personality disorders, and sociosexuality. *Journal of Research in Personality*, 30(1), 128-136. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1996.0009>
- Reis, S., Huxley, E., Eng Yong Feng, B. i Grenyer, B. F. (2021). Pathological narcissism and emotional responses to rejection: The impact of adult attachment. *Frontiers in Psychology*, 12, 1–12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.679168>
- Ritter, K., Dziobek, I., Preißler, S., Rüter, A., Vater, A., Fydrich, T., Lammers, C., Heekeren, H. R. i Roepke, S. (2010). Lack of empathy in patients with narcissistic personality disorder. *Psychiatry Research*, 187(1–2), 241–247. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2010.09.013>
- Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. i Bierhoff, H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism. *European Psychologist*. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000100>
- Ronningstam, E. (2005). *Identifying and understanding the narcissistic personality*. Oxford University Press. Preuzeto s
- Ronningstam, E. i Weinberg, I. (2023). Narcissistic personality disorder: patterns, processes, and indicators of change in long-term psychotherapy. *Journal of Personality Disorders*, 37(3), 337-357. <https://doi.org/10.1521/pedi.2023.37.3.337>

- Rudman, L. A. (1998). Self-promotion as a risk factor for women: The costs and benefits of counterstereotypical impression management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 629–645. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.629>
- Schmidt, A. (2019). Comparison of Kernberg's and Kohut's theory of narcissistic personality disorder. *Turkish Journal of Psychiatry*, 30(2), 97-108. Preuzeto s [https://www.turkpsikiyatri.com/PDF/C30S2/en/8TPD\\_18033\\_SCHMIDT\\_comparison\\_P.pdf](https://www.turkpsikiyatri.com/PDF/C30S2/en/8TPD_18033_SCHMIDT_comparison_P.pdf)
- Simpson, J. A. i Gangestad, S. W. (1992). Sociosexuality and romantic partner choice. *Journal of personality*, 60(1), 31-51. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00264.x>
- Singh, V. (2024). The Silent Scars of Narcissistic Abuse: Quantitative Insights and Emerging Therapies for Victim Recovery. Preuzeto s <https://www.authorea.com/doi/full/10.22541/au.173104585.51619293>
- Suh, E. J., Moskowitz, D. S., Fournier, M. A. i Zuroff, D. C. (2004). Gender and relationships: Influences on agentic and communal behaviors. *Personal Relationships*, 11(1), 41-60. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2004.00070.x>
- Sun, Y., Li, J. B., Oktaufik, M. P. M. i Vazsonyi, A. T. (2022). Parental attachment and externalizing behaviors among Chinese adolescents: The mediating role of self-control. *Journal of Child and Family Studies*, 31(4), 923–933. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02054-5>
- Szabó, E. i Bereczkei, T. (2017). Different paths to different strategies? Unique associations among facets of the dark triad, empathy, and trait emotional intelligence. *Advances in cognitive psychology*, 13(4), 306. Preuzeto s <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5771371/>
- Thoma, P., Friedmann, C. i Suchan, B. (2013). Empathy and social problem solving in alcohol dependence, mood disorders and selected personality disorders. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 37(3), 448–470. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2013.01.024>.
- Thornton SP. Sigmund Freud (1856—1939). Internet Encyclopedia of Philosophy. Preuzeto s <https://iep.utm.edu/freud/>
- Torgersen, S., Lygren, S., Oien, P. A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, J i suradnici (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 41(6), 416–425. <https://doi.org/10.1053/comp.2000.16560>
- Tyler, I. (2007). From 'The ME Decade' to 'The ME Millennium'. *International Journal of Cultural Studies*, 10(3), 343–363. <https://doi.org/10.1177/1367877907080148>.
- Varga, B. A., Sal, D., Oosterhouse, L. B., Hevesi, K. i Rowland, D. L. (2024). Narcissism, sexual response, and sexual and relationship satisfaction. *Sexual and Relationship Therapy*, 39(4), 1124–1144. <https://doi.org/10.1080/14681994.2022.2073345>

- Vrabel, J. K., Zeigler-Hill, V., Lehtman, M. i Hernandez, K. (2019). Narcissism and perceived power in romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(1), 124-142. <https://doi.org/10.1177/0265407519858685>
- Widman, L. i McNulty, J. K. (2010). Sexual narcissism and the perpetration of sexual aggression. *Archives of sexual behavior*, 39, 926-939. <https://doi.org/10.1007/s10508-008-9461-7>
- McNulty, J. K. i Widman, L. (2014). Sexual narcissism and infidelity in early marriage. *Archives of sexual behavior*, 43, 1315-1325.
- Wurst, S. N., Gerlach, T. M., Dufner, M., Rauthmann, J. F., Grosz, M. P., Küfner, A. C. P., Denissen, J. J. A. i Back, M. D. (2016). Narcissism and romantic relationships: The differential impact of narcissistic admiration and rivalry. *Journal of Personality and Social Psychology*, 112(2), 280–306. <https://doi.org/10.1037/pspp0000113>.

## Abstract

Romantic relationships are crucial for emotional well-being, as they provide a sense of connection, love, and security, contributing to subjective happiness and life satisfaction. However, when one partner in a relationship exhibits pathological narcissism, destructive narcissistic behavior patterns may emerge, causing dissatisfaction and psychological distress for the non-narcissistic partner. Research into narcissistic behavior patterns provides better understanding of the dynamics within romantic relationships and the impact of such behavior on partners. While narcissistic individuals often succeed in the early stages of relationships by attracting partners and forming short-term connections, their ability to maintain long-term and stable relationships is significantly impaired. Narcissistic individuals often struggle to establish emotional closeness and prefer partners who allow them to emphasize their own value, which can result in superficial, instrumental relationships. This review paper analyzes existing literature on pathological narcissism in romantic relationships, highlighting its impact on partners and offering insights into therapeutic approaches that may assist victims of narcissistic abuse. Understanding these effects is important not only for providing support to victims but also for its theoretical relevance in the context of developing interventions that can improve the quality of life for individuals in such relationships.

Keywords: dysfunctional relationships, narcissism, romantic relationships